



**JEVREJI: IZRAEL I JUDEIZAM**

# Moderni Izrael

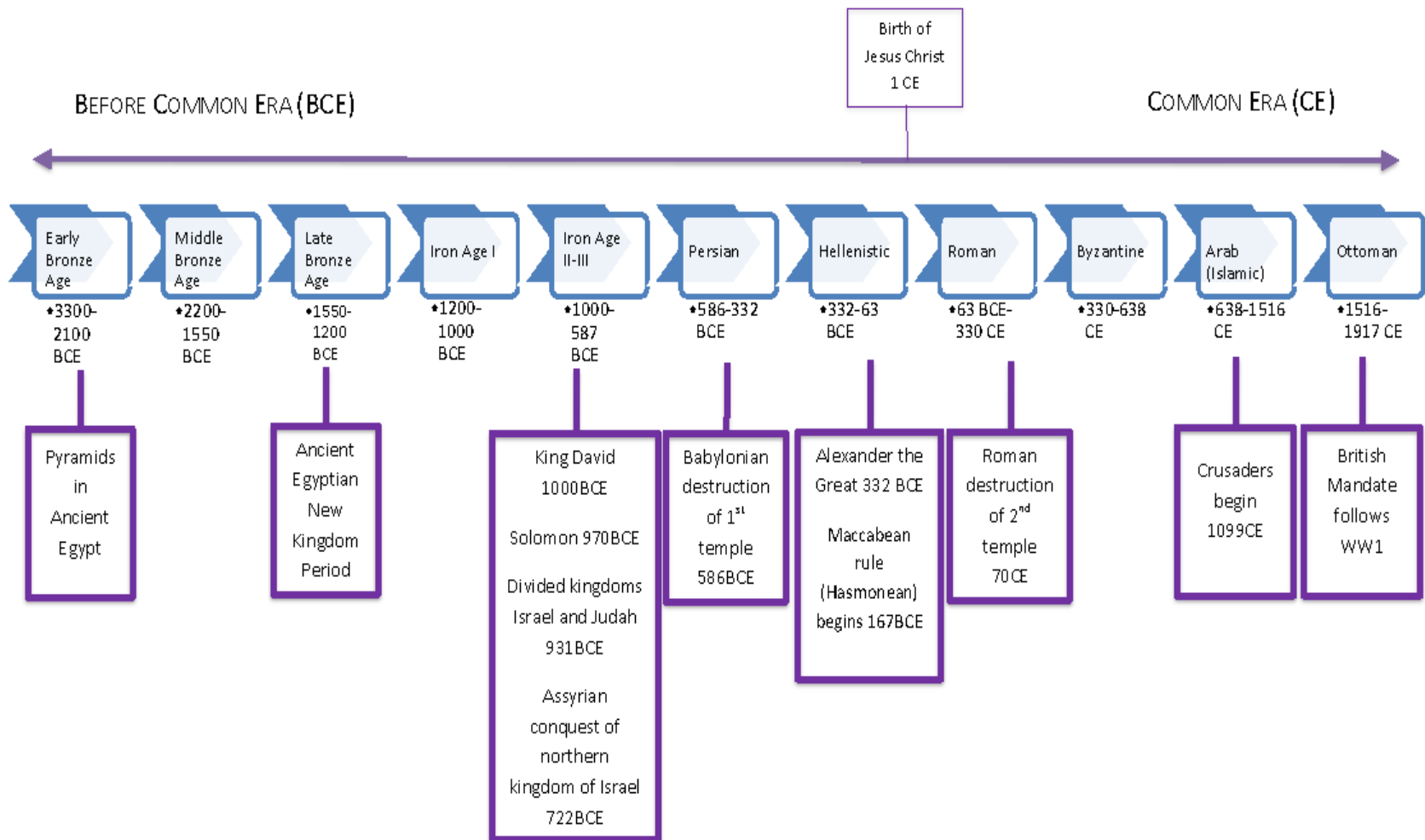
- Država Izrael je zemlja na Bliskom istoku na istočnoj obali Sredozemnog mora. Izrael je parlamentarna demokratija a po nacionalnom usmerenju "Jevrejska država."
- Stanovništvo Izraela je većinom jevrejsko, sa manjinama koje uglavnom čine hrišćani, Druzi i muslimani Arapi.
- Izrael se graniči sa Libanom, Sirijom, Jordanom i Egiptom, i ima obale na Sredozemnom moru, u Akabskom zalivu i na Mrtvom moru.



# Istorija Jevreja

- Istorija jevrejskog naroda deli se na dva perioda:
  - **Istočni period** obuhvata vreme kada su Jevreji živeli u Aziji i Africi na obalama Sredozemnog mora u svojoj zemlji Palestini (*Erec Jisrael*) i susednim zemljama Vaviloniji i Egiptu. Ovaj period trajao je više od dve hiljade godina, sve do propasti velikih kulturnih centara u Palestini i Vaviloniji.
  - **Zapadni period** počinje u vreme kada se većina jevrejskog naroda iselila u evropske zemlje u kojima su pojedine grupe stvorile jevrejske kulturne centre. Kasnije, usled novih seoba, nastao je još jedan veliki jevrejski centar, u Americi. Ovaj period traje poslednjih hiljadu godina.

# Timeline of Ancient to Modern Israel



# Istočni period – Jevrejski praoci

- Pleme „Ivrim” ili Hebreji u svojoj najranijoj istoriji lutalo je između Vavilonije i Egipta pod vođstvom starešine Avrama, koji je postao prvi praotac ovog naroda. Avramovo pleme bilo je poreklom iz Vavilonije, iz drevnog grada Ura (u Haldeji). To je bilo nomadsko pleme koje je jedno vreme živelo u Aram Naharaimu (Mesopotamija).
- Kasnije su se Avram i njegova porodica odvojili od aramejskog naroda i doselili u Kanaan (Palestinu). Jevrejski sveti spisi govore da je tada, iako su druga plemena obožavala slike sunca i meseca i razne prirodne sile, Avram verovao da postoji samo jedan bog koji je stvorio sunce, mesec i sve ostalo.
- Predanje kazuje da se jednom prilikom bog pojavio Avramu i rekao mu: *„Idi iz zemlje svoje i od roda svojega u zemlju koju ću ti ja pokazati! I učiniću od tebe velik narod koji će biti blagosloven među narodima sveta.”*

# Istočni period – Avram

- Avram je prošao celi Kanaan dok nije došao u Egipat, ali je tamo ondašnji kralj hteo da mu otme ženu Saru, pa je zbog toga morao da sa svojim napusti zemlju. Nastanili su se na jugu Kanaana, blizu grada Hebrona. Kao svi nomadi, živeli su pod šatorima i bavili se stočarstvom.
- Avram je od svojih dveju žena imao dva sina, od sluškinje Hagare, Egipćanke, imao je sina Išmaela, a od svoje žene Sare —**Isaka**. Ove dve žene nisu živele u slozi, pa je Avram Hagaru i Išmaela poslao u pustinju. Tu je Išmael odrastao i postao pustinjač, a njegovi potomci su Arapi, pustinjački nomadi. Tako je Isak ostao jedini Avramov naslednik.
- Isakovi sinovi bili su **Jakov** i Esav, a Jakov se smatra trećim jevrejskim praocem, pored Avrama i Isaka, i njegov život je opisan u Starom zavetu.
- Od dvanaest Jakovljevih sinova koji su imali svoje porodice, postepeno je nastalo dvanaest plemena (*švatim*) ili grupa porodica, koje su zajedno stvorile narod Izraela.

# Istočni period – Jevreji u Egiptu

- Ime Izrael potiče od imena drugog sina Jakova, koji se zvao Izrael. Njegova deca i naraštaji nazivali su se *Bne Jisrael* (Sinovi Izraela), a staro ime naroda „Ivrim” promenilo se u Izrael.
- Jakovljeva deca i njihovi potomci živeli su u Egiptu dugo godina, u oblasti Gošen. Zbog njihove brojnosti, Egipćani su se uznemirili, a novi egipatski faraon se uplašio da bi tokom vremena doseljenici mogli zauzeti celu zemlju i ovladati njome, pa ih je učinio robovima.
- Sve doseljenike je faraon mučio i izrabljivao, a posebno Jevreje, čiju je novorođenu mušku decu ubijao. Međutim, dečaku po imenu Mojsije sažalila se faronova kći i pod njenim patronatom on je odgojen na egipatskom dvoru.

# Istočni period – Mojsije

- Kada je Mojsije odrastao, počeo je da posmatra kako žive njegova braća i video je koliko pate u ropstvu radeći na teškim poslovima. Jednom prilikom, Mojsije je tako snažno udario Egipćanina koji je u polju zlostavljao Jevrejina, da je ovaj pao i na mestu ostao mrtav. Faraon je zbog toga hteo da ga kazni ali je on pobjegao u obližnju pustinju, gde se pridružio jednoj pastirskoj porodici.
- Jednog dana Mojsije je krenuo sa svojim stadom i došao do gore Sinajske. Odjednom je ugledao žbun kako gori ali ne sagoreva, iako je sav zahvaćen plamenom. Tog trenutka čuo je glas: *„Mojsije, Mojsije, nemoj se približavati žbunu, ali izuj obuću svoju jer je mesto gde stojiš sveta zemlja. Ja sam bog Avramov, Isakov i Jakovljev. Videh nevolju naroda svojega u Egiptu i čuh njegov vapaj i siđoh da ga izbavim iz ropstva i odvedem u zemlju kojom teku med i mleko. Ja ću te poslati faraonu i ti ćeš mu reći neka dopusti mom narodu da izađe iz Egipta. Potom ćete mi služiti na ovoj gori.”*



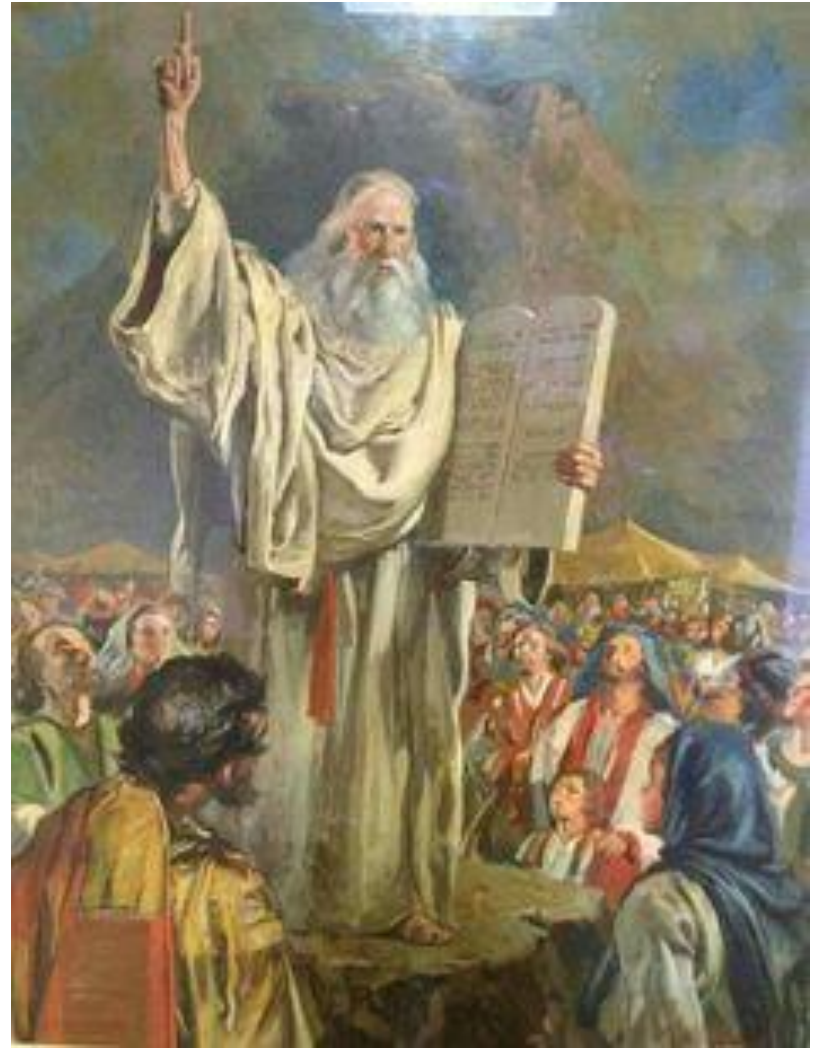
# Istočni period – Mojsije

- Mojsije se vratio u Egipat svojoj porobljenoj braći i rekao im šta je čuo od boga. Kada je, međutim, došao faraonu i molio ga da dopusti sinovima Izraela da napuste zemlju pošto žele da služe svome bogu u pustinji, faraon je uzviknuo: „*Ja ne poznajem vašeg boga niti ću dopustiti tvome narodu da ode. Idi i nemoj ometati moje robove u njihovom radu.*” I naredio je nadzornicima da jevrejskim robovima nametnu još teže poslove.
- Tada je Egipat zadesilo deset strašnih nesreća (suše, poplave, bolesti itd.), posle kojih su naposljetku Jevreji ipak dobili dozvolu da napuste Egipat. Umesto hleba kao hrane za put ispekli su testo bez kvasca i pod vođstvom Mojsijevim smelo su pošli u pustinju u pravcu Crvenog mora. Nedaleko od obale stigli su ih faraonovi konjanici koji su hteli da im spreče prelaz jer se faraon predomislio. Mojsije je naredio svom narodu da krene pravo u more pošto se voda usled jakog vetra povukla i omogućila im da je bez opasnosti pređu. Ali kada su Egipćani pokušali da ih slede, vetar je prestao da duva i voda se vratila tako da su se svi utopili zajedno sa konjima i kočijama.



# 10 Božjih zapovesti

- Dugo vremena je narod Izraela, sada slobodan, lutao po pustinji, gde su često patili zbog nestašice hrane i vode. Mojsije ih je odveo do gore Sinajske želeći da sam narod od boga čuje kako bi trebalo da živi, a on im se obratio kroz deset zapovesti:
  - *Ja sam gospod bog tvoj koji sam te izveo iz zemlje misirske.*
  - *Nemoj imati drugih bogova osim mene, ne gradi sebi lika rezana niti kakve slike i nemoj im se klanjati.*
  - *Ne pominji uzalud ime gospoda boga svojega.*
  - *Svetkuj dan odmora (subotu). Šest dana radi a sedmi je dan odmora za tebe i za tvoju decu, za tvoje sluge i za tvoju stoku.*
  - *Poštuj oca svojega i mater svoju, da ti se produže dani na zemlji.*
  - *Ne ubij.*
  - *Ne čini preljube.*
  - *Ne kradi.*
  - *Ne svedoči lažno.*
  - *Ne poželi kuće bližnjega svojega, niti išta što pripada bližnjemu tvojemu.*



# Kralj David

- Dugo vremena su Izralci ratovali sa raznim nomadskim plemenima da bi uspeli da se nasele u zemlji kanaanskoj, koja je tako postala zemlja Izraela (*Erec Jisrael*). Prva jevrejska kraljevina osnovana je 1030. g.s.e, a kralj je postao Saul.
- Jednog dana doveli su kralju lepog mladog pastira iz Vitlejema, po imenu David, koji je bio poznat kao dobar svirač na harfi, da ga uveseljava. Ubrzo se saznalo da je on ujedno i vešt ratnik. Jednom prilikom, za vreme rata sa Filistejima, Golijat, div i borac, izazivao je Izraelce: *„Neka jedan od vas izađe na poljanu i neka sa mnom oproba svoje junaštvo. Ako me nadjača i potuče, mi ćemo vam biti robovi, a ako ja pobedim, vi ćete biti naši robovi.”* Saul je izazov prihvatio i obećao je svoju kćer za ženu onome koji bude savladao Golijata. Tada je David istupio i rekao: *„Ja ću ići i bog će mi pomoći.”* Tako je David prihvatio borbu sa Golijatom. Bez oklopa i bez oružja prilazio je divu, samo je nosio svoju pračku i nekoliko kamenova koje je usput sakupio. David je stavio jedan kamen u svoju pračku, potegao i kamen je udario u Golijatovo čelo. Div se srušio a David je pritrčao, otpasao mu mač i odsekao mu glavu.





Mikelandelo, *David*, 1504.



Bernini, *David*, 1624.

# Kralj David

- Iako se Saul radovao Davidovom uspehu protiv Golijata, bio je i ljubomoran na njega jer se bojao da će, njemu i njegovim sinovima, preoteti vlast. David se stoga, oženivši se kraljevom kćerkom, povukao na neko vreme u pustinju, a tek nakon smrti Saula i njegovih sinova u ratu sa Filistejima, preuzima presto.
- David je vladao od 1010-970. g.s.e. Ujedinio je 12 izraelskih plemena, a poznat je kao pisac mnogih *psalma* (molitve u stihu, himne Bogu) koji čine psaltir, najveću pojedinačnu knjigu Biblije. Zapamćen je kao najpravedniji od svih starih izraelskih kraljeva, veliki vojskovođa, muzičar i pesnik.
- Po predanju, Bog je izabrao Davida i dao mu obećanje da se njegova loza neće prekinuti. Jevreji veruju da će novi **Mesija**, onaj koji je izabran za kralja i pomazanjem posvećen za tu službu, biti direktan potomak Davidov. Novi zavet ističe Hrista kao Davidovog potomka.
- Za sada nema konkretnih istorijskih tj. arheoloških dokaza o Davidovoj vladavini, dok je najstariji pisani dokument o Davidu natpis *Tel Dana* iz IX veka s.e.



# Kralj Solomon

- Solomon je bio treći kralj Izraela i sin Davidov, graditelj hrama u Jerusalimu, čuven po velikoj mudrosti, bogatstvu i snazi. Takođe, bio je optužen da je zanemario obožavanje samo jednog jevrejskog boga. Njegov život zapisan je u Starom zavetu (*Prva knjiga o carevima* 6:1), a tron nasleđuje od oca oko 970. godine s. e. Otac ga je odredio za svog naslednika bez obzira na proteste starijih sinova.
- Za vreme Solomonove četrdesetogodišnje vladavine Hebrejsko carstvo je dostiglo svoj vrhunac, te se ovo razdoblje u jevrejskim istorijskim spisima naziva i "avgustovo doba."
- Čim je došao na presto, počeo je širiti granice svog carstva ušavši u uniju sa Egiptom, tako što se oženio ćerkom faraona.
- Prva polovina Solomonove vladavine bila je daleko uspešnija nego druga koja je, po pisanim izvorima, bila zasenjena idolatrijom kojoj se odao te njegovim mnogobrojnim brakovima.

# Kralj Solomon

- Solomon je vladao okružen raskoši, a zahvaljujući političkim savezima, poput onog sa sa Hiramom I, kraljem Tira, njegova vlast je stalno jačala.
- Poznat je kao graditelj mnogih građevina u Jerusalimu i širom carstva. Punih trinaest godina gradio je kraljevsku palatu u Ofelu. Započinje i velike radove na izgradnji sistema za snabdevanje Jerusalima vodom, gradi tvrđavu Milon za odbranu Jerusalima a u divljini gradi Tadmor koji će služiti kao trgovački centar i vojna baza.
- Za vreme njegove vladavine Izrael je doživeo veliki ekonomski procvat. Sa Tirom, Egiptom i Arabijom postojale su razgranate kopnene veze, a sa Španijom, Južnom Indijom i obalom Afrike pomorske.
- Solomon je bio čuven po svojoj mudrosti i izrekama. Po predanju, ljudi su sa svih strana sveta dolazili da bi čuli njegove mudrosti koje su ostale sačuvane u narodnim predanjima.

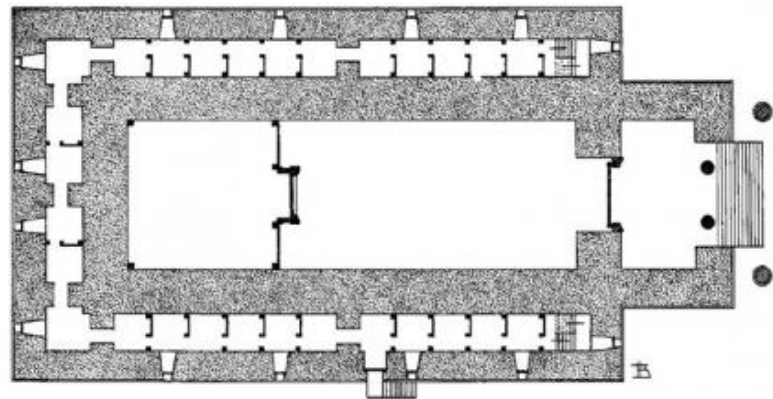
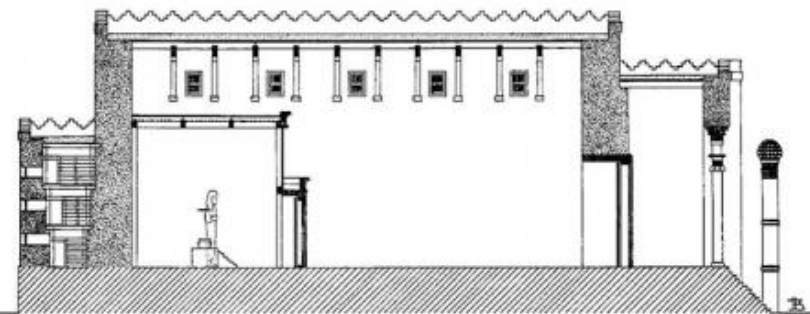
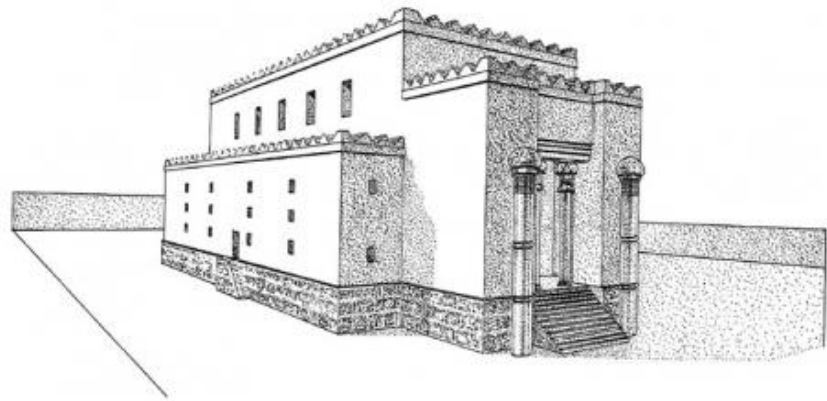


# Sveti hram u Jerusalimu

- Kralj Solomon je u Jerusalimu izgradio hram, koji je poznat još i kao *Prvi hram* drevne izraelske religije, iako neki moderni istraživači, zbog nedostatka arheoloških dokaza, sumnjaju u njegovo postojanje. U njemu su po predanju stajale najveće svetinje jevrejskog naroda: **Kovčeg zaveta (kovčeg sa pločama na kojima su uklesane Božije zapovesti), Aronov štap i činija sa manom.**
- Prema Bibliji, hram je služio kao glavno versko središte, mesto obreda i žrtvovanja. Hram je dovršen 957 g.s.e. a uništili su ga Vavilonci 586. g.s.e. nakon osvajanja Jerusalima. Zato je na istom mestu bio podignut novi ili *Drugi hram*, koji je postojao između 516-70. g.s.e. kada su ga uništili Rimljani prilikom upada u Jerusalim.
- Hram je imao tri dela: spoljašni tj. dvorište, gde su dolazili vernici i obavljalo se žrtvovanje, i unutrašnji deo iz dva dela, gde su mogli da uđu samo sveštenici. U prvom delu unutrašnjeg hrama bili su postavljeni kadionik, svećnjaci i stolovi za beskvasne hlebove, dok je drugi deo hrama bio ograđen zastorom, smatrajući se najsvetijim prostorom (u njemu su se čuvale relikvije, a tu je ulazio sveštenik samo jednom godišnje).



Prvi hram u Jerusalimu, rekonstrukcija



**INSIDE THE TEMPLE**  
(cutaway view)

1. Holy of Holies
2. Cherubim
3. Ark of the Covenant
4. Veil
5. Altar of Incense
6. Table of Shewbread
7. Lampstand
8. Priests' rooms and storage

Great Court (Outer Court)

Holy Place

Altar

Ramp

Boaz

Jachin

Porch

Molten Sea

Lavers and Bases

Upper Court (Inner Court)

Great Court (Outer Court)

Great Court (Outer Court)

Great Court (Outer Court)

Priest's rooms and storage

Altar

Upper Court (Inner Court)

Priest's rooms and storage

American Football Field

Plan comparison (approximate):

GRAPHIC BY KARBEL MULTIMEDIA  
COPYRIGHT 2008 LOGOS BIBLE SOFTWARE

# Solomon's Temple

The First Temple, erected by King Solomon, was built to replace the Tabernacle and to house the Ark of the Covenant. The Temple was completed in 957 BC after seven years of labor, but was destroyed by the Babylonians in 587 BC.



*Rimljani pljačkaju hram u Jerusalimu, reljef Titovog slavluka, Rim, 81. g.*

*Trijumfalni ulazak u Jerusolim imperatora Tita, reljef Titovog slavluka, Rim, 81. g.*



Nikola Pusen,  
*Osvajanje Jerusalima,*  
1638. g.





# Zapadni period

- Nakon osvajanja Jerusalima, Jevreji su kao manjina živeli širom Rimskog carstva, a to se nastavilo u manjoj meri i tokom perioda vizantijske vladavine u srednjem i istočnom Mediteranu. Vizantijsko carstvo je 638. godine izgubilo kontrolu nad Levantom, a Arapsko islamsko carstvo pod kalifom Omarom osvojilo je Jerusalem i zemlje Mesopotamije, Sirije, Palestine i Egipta.
- Zlatno doba jevrejske kulture u Španiji poklopilo se sa srednjim vekom u Evropi i periodom muslimanske vladavine na većem delu Iberijskog poluostrva. Tokom tog vremena, Jevreji su bili opšteprihvaćeni u društvu i cvetao je jevrejski verski, kulturni i ekonomski život.
- Tokom otomanskog perioda (1300-1600), Jevreji su zajedno sa većinom ostalih zajednica carstva, doživeli određeni nivo prosperiteta. U XVII i XVIII veku u Zapadnoj Evropi su postojale brojne jevrejske zajednice. Počev od XVIII veka Jevreji počinju proces integracije u šire evropsko društvo, a tokom 70-ih i 80-ih godina XIX veka jevrejsko stanovništvo u Evropi je počelo da aktivnije raspravlja o emigraciji u Izrael i ponovnom uspostavljanju jevrejske nacije u njenoj domovini.

# Zapadni period

- U međuvremenu, Jevreji Evrope i Sjedinjenih Država sticali su renome u oblastima nauke, kulture i ekonomije, uz istaknute pojedince kao što su naučnik Albert Ajnštajn i filozof Ludvig Vitgenštajn.
- Dolaskom na vlast Adolfa Hitlera i nacista u Nemačkoj 1933. godine, jevrejska situacija je postajala sve teža. Ekonomske krize, rasni antisemitski zakoni i strah od predstojećeg rata naveli su mnoge Jevreje da pobjegnu iz Evrope u Palestinu, u Sjedinjene Države i u Sovjetski Savez.
- Godine 1941, nakon invazije na Sovjetski Savez, započeto je *Konačno rešenje*, opsežna operacija koja je imala za cilj uništenje jevrejskog naroda, a rezultirala je progonom i ubistvima Jevreja u Evropi, uključujući evropsku Severnu Afriku. Ovaj genocid, u kome je metodično istrebljeno oko šest miliona Jevreja, poznat je pod nazivom **Holokaust**. U Poljskoj je tri miliona Jevreja ubijeno u gasnim komorama u svim koncentracionim logorima kombinovano, a milion samo u kompleksu logora Aušvic.

# Zapadni period

- Jevrejske organizacije otpora u Palestini ujedinile su se 1945. godine, osnivajući Jevrejski pokret otpora, koji je napao britanske vlasti. Dejvid Ben-Gurion je proglasio 14. maja 1948. osnivanje Jevrejske države poznate kao država Izrael. Neposredno nakon toga napale su novu državu susedne arapske države. Godine 1949. rat je okončan i država Izrael je počela da se razvija, primajući stotine hiljada Jevreja iz celog sveta.
- Izrael je danas parlamentarna demokratija sa preko 9 miliona ljudi, od kojih je oko 7 miliona Jevreja. Najveće jevrejske zajednice su u Izraelu i Sjedinjenim Državama, a postoje i značajne zajednice u Francuskoj, Nemačkoj, Argentini, Rusiji, Velikoj Britaniji, Australiji i Kanadi.

# Judeizam

- Judaizam propoveda veru u jednog, bestelesnog i samo duhovnog boga, oca svih ljudi. Ovaj bog predstavlja sveukupnost moralnih savršenstava i od ljudi zahteva ljubav i pravednost. Ime ovog boga je **Jahve (Jehova)** i zbog svetosti ga nije dozvoljeno izgovarati. Jevrejska religioznost ispoljava se u poslušnosti prema božanskom zakonu, koji je sadržan u Starom zavetu, odnosno u hebrejskoj Bibliji.
- **Stari zavet** je rukopis od 24 knjige, pisan na hebrejskom i delimično na aramejskom jeziku. Govori o istoriji i borbama jevrejskog naroda, dok je ujedno i zbirka verskih i pravnih propisa. Deli se na tri osnovne grupe:
  - *Zakon (Tora, sadrži tzv. **Petoknjižje** - Pet knjiga Mojsijevih: Knjigu postanja, Knjigu izlaska, Levitski zakonik, Knjigu brojeva i Ponovljeni zakon)*
  - *Proroci (sadrži Prve proroke i Poslednje proroke)*
  - *Spisi (Psalmi, Knjiga o Jovu, Priče Solomonove, Prva i Druga knjiga dnevnika, Jezdrijina i Nemijina knjiga, Knjiga o Ruti, Pisma nad pesmama, Knjiga propovednika, Plač Jeremijin, Knjiga proroka Danila).*



**Tora** – *Knjiga Zakona u Starom Zavetu*



- **Davidova zvezda**, simbol u obliku dva trougla koji predstavlja prožimanje i pomirenje dve suprotne strane života: neba i zemlje, duha i materije, svetlosti i tame, muškarca i žene, vremena i prostora, duše i tela, noći i dana, nevidljivog i vidljivog sveta. Ime je dobila po kralju Davidu.
- U starom veku ovaj simbol se nalazi kod različitih naroda, a kod Jevreja se javlja tek od VII veka, prvi put zabeležen na jednom pečatu iz Sidona. Od XVIII veka postaje opšti jevrejski verski simbol, a na prvom cionističkom kongresu u Bazelu 1897. proglašena je nacionalnim simbolom. Od 1948. godine je na zastavi države Izrael.



- **Menora**, *sedmokraki svećnjak*, jedan od glavnih predmeta u šatoru tokom lutanja Jevreja u pustinji i u Hramu u Jerusalimu. Danas simboliše grb modernog Izraela.







Sinagoga *Sukat Šalom*,  
Beograd





Sinagoga u Zemunu



Sinagoga u Novom Sadu



Sinagoga u Subotici

HIER

uall' voi.

uec' fuce  
ua

phanc' p'd

UVM-S

TOXS

ХВАЛА НА ПАЖЊИ!

Quia p' hanc  
m' dicit

Quia f' hanc  
f' hanc

